

Abstrakt: Michał Bakka to malarz początku XX wieku, pochodzący z rodziny o wielopokoleniowych tradycjach artystycznych. Jego prace prezentowano w Towarzystwie Zachęty Sztuk Pięknych i salonie Krywulta. Większość dzieł Bakki zaginęła w trakcie powstania warszawskiego, jednakże po 2015 roku kilka jego obrazów odnaleziono w różnych miejscach w Polsce. Najnowsze, zidentyfikowane w ubiegłym roku akwarele są własnością prywatną i znajdują się w mieszkaniu właścicielki w Częstochowie. Pozostają one jedynymi znanymi dotychczas pracami tego malarza wykonanymi w technice akwareli.

Słowa kluczowe: malarstwo początku XX wieku w Warszawie, malarze Ziemi Hrubieszowskiej początku XX wieku, kopie scen batalistycznych, uzupełnienie dorobku artystycznego Michała Bakki, losy dzieł sztuki

Nieznane akwarele dwóch żołnierzy z epoki autorstwa Michała Bakki – zapomnianego malarza początku XX wieku

Postać malarza Michała Bakki zaistniała w literaturze dzięki biogramowi opublikowanemu w *Słowniku artystów polskich i obcych w Polsce działających*¹. Na podstawie zawartych tam informacji możliwe było ustalenie dorobku artystycznego twórcy wywodzącego się z rodziny od wieków związanej ze światem sztuki.

Po raz pierwszy próbę rozszerzenia biogramów uzdolnionego rodu – Kazimierzy i Michała Bakków, żyjących na przełomie XIX i XX wieku i kształcących się zarówno w kraju, jak i za granicą – podjęłam w 2013 roku. Wówczas obraz opatrzony sygnaturą „M. Bakka”, wskazującą na autora dzieła, przeanalizowałam w kontekście dostępnych informacji. Na łamach czasopisma „Cenne, Bezcenne, Utracone”² zaprezentowałam wiadomości znane z literatury, wzbogaciłam o treści oparte na źródłach archiwalnych. Nie tylko ustalono, gdzie przebywał Michał po zakończeniu edukacji, lecz także zlokalizowano miejsce jego pochówku.

Podając za *Słownikiem artystów polskich i obcych w Polsce działających*, za oczywistą uznano informację, że dorobek twórczy Michała i jego siostry Kazimierzy został zniszczony podczas II wojny światowej. Michał Bakka mieszkał w tym czasie na stałe w Warszawie, gdzie przebywał też podczas powstania warszawskiego.

Tymczasem w 2015 roku doszło do niezwykle odkrycia – w Szklarskiej Porębie, na ścianie jednego z tamtejszych pensjonatów, odnaleziono obraz Michała Bakki. Informację tę przekazała mi właścicielka obiektu hotelarskiego. Również i tą nowinką artystyczną podzieliłam się w artykule opublikowanym w 2017 roku w „Cenne, Bezcenne, Utracone”³.

Po dziesięciu latach dzięki szczęśliwym zbiegom okoliczności temat wraca na łamy czasopisma. Pod koniec 2024 roku, za sprawą zamieszczonych w internecie artykułów, skontaktowała się ze mną osoba w związku z Michałem Bakką. I ponownie zaskoczenie – okazało się bowiem, że dorobek tego malarza możemy uzupełnić o kolejne obrazy.

II. 1. Michał Bakka, *Putkownik lekkiej kawalerii*, 1904, akwarela, 43 × 37 cm, zbiory prywatne, fot. Agnieszka Szykuła

¹ J. Wiercińska, *Michał Bakka*, [hasło w:] J. Maurin-Białostocka (red.), *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze, rzeźbiarze, graficy*, t. 1: A–C, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1971, s. 75.

2 A. Szykuła-Żygawska, *Zaginiona twórczość rodzeństwa Bakków*, „Cenne, Bezcenne, Utracone”, nr 1(74)–4(77), 2013, s. 68–69.

3 A. Szykuła-Żygawska, *Tropem rodzeństwa. Bakków*, „Cenne, Bezcenne, Utracone”, nr 1–2 (82–83), 2015, s. 57–59.

4 Dziękuję panu Zbigniewowi Stankiewiczowi za pomoc w rozpoznaniu i opisaniu strojów żołnierzy.

Il. 2. Michał Bakka, *Oficer rajtarów*, 1904, akwarela, 43 × 37 cm, zbiory prywatne, fot. Agnieszka Szykuła

5 Żółte buty były oznaką szlachectwa.

6 Niewykluczone, że akwarela jest kopią dzieła innego mistrza.

OPIS AKWARELI

Mój pradziadek był przed wojną kolejarzem i dużo podróżował. Jak udało mi się ustalić, obrazy przywiózł z jednej z podróży. Myślę, że chciał sprawić radość żonie, która miała wielką wrażliwość na piękno i sztukę.

Od urodzenia mieszkałam w domu zbudowanym przez pradziadka w Częstochowie i odkąd pamiętam, obydwa obrazy wisiały na ścianie w salonie tego domu. Mimo wojennych, trudnych czasów ocalały wraz z innymi obrazami i pamiątkami. Zawsze wydawały mi się wyjątkowe. Gdy zaczęłam studiować sztukę, zauważyłam w nich wyjątkowość pod kątem techniki malarskiej [...]. Gdy wyprowadzałam się z domu, zabrałam je ze sobą, ponieważ miałam do nich sentyment [...]

– tak o dwóch akwarelach przedstawiających jeźdźców konnych opowiada ich obecna właścicielka.

Odczytane sygnatury, pozwalają potwierdzić ich autorstwo oraz określić czas powstania dzieł. Podpisy autora prac: „M. Bakka” i – niżej – oddzielona grubą kreską data „1904 r.” znajdują się w prawym dolnym rogu obydwu prac.

Są to wyważone kolorystycznie akwarele, świadczące o dużym zmyśle estetycznym i umiejętnościach malarskich ich autora, a zwłaszcza w partiach modelunku zwierząt.

Obrazy, wykonane w technice akwareli na papierze czerpanym, przedstawiają dwóch żołnierzy. Obydwie prace mają wymiary 43 na 37 centymetrów i zostały oprawione w *passe-partout* pochodzące z okresu ich powstania. Na ten czas datowane są także eklektyczne ramki.

Jak wspomniano, obydwie akwarele przedstawiają mężczyzn – żołnierzy polskich w umundurowaniu z początku XVII wieku⁴. Na pierwszej akwareli widać pułkownika znaku lekkiego (lekkiej kawalerii) na koniu. Zwierzę, które dosiadł, ma na sobie ozdobny rząd z czaprakiem i pod szyją czerwony pęk włosów końskiego. W opuszczonej prawej ręce żołnierz trzyma buzdygan – znak pełnionej rangi. Jest ubrany w niebieski żupan; przepasany skórzanym pasem z metalową klamrą, podtrzymywany dwoma krzyżującymi się na piersi – także skórzanymi – rzemieniami. Na żupan ma zarzuconą czarną burkę z kapturem, podbitą brązową materią. Jest ona zapięta pod szyją ozdobną metalową agrafą. Na głowie ma czarną magierkę z okazałą broszą i piórami. Głowa mężczyzny jest ogolona. Spod czapki wystaje ośledec. Jego buty i rękawice są żółtego koloru⁵. Z tyłu po prawej stronie w oczy rzuca się zmierzający za nim oddział husarii.

Druga akwarela przedstawia oficera rajtarów⁶. Ubrany jest w jasnobrązowy kolet (kaftan) z sukna, przepasany skórzanym czarnym pasem. Na niego narzuconą ma sukienną brązową pelerynę z kapturem, zapiętą pod szyją. Na głowie widać brązową skórzaną czapkę z daszkiem, ozdobioną pękiem piór z broszą. Na nogach ma buty rajtarskie, a jego dłonie chronią czarne skórzane rękawice z karwaszami. Pod lewym kolaniem jeźdźca jest przytroczony do siodła pałasz. Z tyłu na lewo od oficera widać kolejnego żołnierza, a za nim cały oddział.

HISTORIA POWSTANIA I DALSZE LOSY AKWARELI

Wiadomo, że obydwie akwarele powstały w 1904 roku, zapewne w Warszawie. Trudno jednak ustalić, kiedy i od kogo nabył je dziadek

obecnej właścicielki – czy od potomków Michała Bakki, czy też już od kolejnego posiadacza.

Dziadek obecnej właścicielki jako kolejarz mógł zainteresować się nimi zarówno w Warszawie, jak i podczas służbowych wyjazdów.

Obecnie akwarele znajdują się w zbiorach prywatnych na terenie Polski. Ich właściciele są świadomi walorów estetycznych i historycznych posiadanych prac, które powiększają dorobek artystyczny Michała Bakki, wcześniej uznany za całkowicie utracony.

Michał Bakka urodził się w Warszawie w 1863 roku. Pochodził z rodziny wyznania ewangelicko-augsburskiego, o tradycjach inżynierskich i artystycznych. Ukończył Klasę Rysunkową w Warszawie, która była kontynuacją zamkniętej w 1864 roku przez władze rosyjskie Szkoły Sztuk Pięknych, gdzie kształcił się pod kierunkiem między innymi Wojciecha Gersona. W 1891 roku rozpoczął pracę jako nauczyciel plastyki w ewangelicko-augsburskim gimnazjum im. Mikołaja Reja w Warszawie. Wystawiał swoje prace w Towarzystwie Zachęty Sztuk Pięknych. W 1894 roku zaprezentował akwarelę *W czasie żniw*, a 10 lat później obraz *Na stanowisku*.

Znane są jeszcze inne obrazy Michała Bakki. W roku prezentacji pierwszej pracy w Towarzystwie Zachęty Sztuk Pięknych jego akwarelę *Studium* można było też oglądać w salonie Krywulta. Dwa lata później na prezentowanej w tym salonie wystawie „Koń w sztuce” przedstawił *Czwórkę Bugalską i Do sąsiada*. Wiadomo, że karykatury jego autorstwa zdobiły ściany baru artystycznego „Pod Wiechą”. Większość jego obrazów zaginęła podczas powstania warszawskiego. W 2013 roku akwarela Michała Bakki *Mereszowszczyzna – miejsce urodzenia Kościuszki* została odnaleziona w Szklarskiej Porębie. Malarz zmarł podczas pobytu u siostry Kazimieri (również malarki) w Kryłowie 22 sierpnia 1926 roku, gdzie od czasu do czasu przebywał. Jego prochy złożono w grobowcu rodzinnym na cmentarzu ewangelickim w Warszawie⁷. Możliwe, że pewne prace malarza znajdowały się u jego siostry w Kryłowie.

⁷ Biogram przygotowany na podstawie: A. Szykuła-Żygawska, *Zaginiona twórczość rodzeństwa Bakków*, „Cenne, Bezcenne, Utracone”, nr 1(74)–4(77), 2013, s. 68–69; też, *Tropem rodzeństwa Bakków*, „Cenne, Bezcenne, Utracone”, nr 1(82)–2(83), 2015, s. 57–60.

dr Agnieszka Szykuła – doktor nauk humanistycznych w dziedzinie historii sztuki. Laureatka Konkursu im. ks. prof. dr. Szczęsnego Dettloffa, organizowanego przez Stowarzyszenie Historyków Sztuki. Stypendystka Prezydenta Miasta Zamość w 2012 roku. Dwukrotna laureatka Wawrzynu Pawła Konrada w konkursie „Książka Roku Lubelszczyzny”, organizowanym przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Dyrektor Biblioteki Publicznej Gminy Łabunie im. A. Szeptyckiego. Redaktorka prowadząca czasopisma „Przyczynki do poznania dziejów miejscowości Gminy Łabunie”. Nominowana do Bibliotekarza Roku Lubelszczyzny. Współautorka i autorka książek i artykułów dotyczących sztuki i kultury materialnej XVIII i XIX wieku (ze szczególnym uwzględnieniem Zamojszczyzny). W 2024 roku jej książka (*Morawianie w dobrach Łabunki Teofilii z Grzębskich Karnickiej*) została przetłumaczona na język czeski. Tworzy w technice pasteli, pisze ikony.

Bibliografia

Szykuła-Żygawska A., *Tropem rodzeństwa Bakków*, „Cenne, Bezcenne, Utracone”, nr 1(82)–2(83), 2015, s. 57–60.

Szykuła-Żygawska A., *Zaginiona twórczość rodzeństwa Bakków*, „Cenne, Bezcenne, Utracone”, nr 1(74)–4(77), 2013, s. 68–69.

Wiercińska J., *Michał Bakka*, [hasło w:] J. Maurin-Białostocka (red.), *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze, rzeźbiarze, graficy*, t. 1: A–C, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1971, s. 75.

